

Şİ CİNPİNG'İN AVRUPA ZİYARETİ YENİ BİR AÇILIMIN HABERCİSİ Mİ?

DİREN DOĞAN

SETA | ANALİZ

MAYIS 2024 · SAYI 420

Şİ CİNPİNG'İN AVRUPA ZİYARETİ YENİ BİR AÇILIMIN HABERCİSİ Mİ?

DİREN DOĞAN

COPYRIGHT © 2024

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-6583-47-4

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
AB İÇERİSİNDEKİ ÇİN ÇATLAKLARI VE FRANSA	8
AB'NİN GELECEĞİNDEKİ ÇİN ÇELİŞKİLERİ	10
ÇELİK DOSTLUĞUN GÖLGESİNDE SIRBİSTAN ZİYARETİ	11
ÇİN'İN AVRUPA AÇILIMINDA MACARİSTAN'IN YERİ	12
SONUÇ	14

DİREN DOĞAN

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir. Yüksek lisans eğitimini "Bölgesel İhtilaflar Bakımından Güney Çin Denizi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Bölge Politikaları" başlıklı teziyle tamamlamıştır. Doktora eğitiminin ilk yılında Tayvan Dışişleri Bakanlığı bursu ile National Chengchi Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Avrupa Hibrit Tehditlerle Mücadele Merkezi'nde (HYBRID-COE) Çin uzman havuzunun bir üyesi olup NATO Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezinde (MARSEC-COE) kritik altyapılar alanında yürütülen projenin akademik danışmanıdır. Halihazırda doktora eğitimini devam ettiren Doğan, Nisan 2024 itibarıyla araştırmalarına Oxford Üniversitesi Küresel ve Bölgesel Çalışmalar Okulu'nda (OSGA) misafir araştırmacı olarak devam etmektedir.

ÖZET

Bu analizde Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in 5-10 Mayıs arasında gerçekleştirdiği Avrupa ziyaretinin küresel jeopolitik ve jeoekonomik rekabet açısından yansımalarına odaklanılmıştır.

21. yüzyıl önceki çağın karmaşık dinamiklerinden kaynaklanan mirası taşıyarak ilerlerken mevcut küresel sistem de yükselen farklı güç merkezleri, değişen jeopolitik rekabet alanları ve yaşanan ekonomik sarsıntılarla akıbetini daha fazla sorgulamaktadır. Söz konusu güç merkezlerinden ikisini oluşturan Çin ve AB arasındaki ilişkiler gerek dünyanın ilk üç ekonomisinden ikisini temsil etmeleri gerekse Asya'nın yükselişiyle artan Doğu-Batı veya Asya-Avrupa rekabetinin iki tarafında yer almaları nedeniyle oldukça dikkat çeken iki aktörün ilişkisidir.

İki tarafın daha geniş kapsamda Çin ve Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu karşılıklı bağımlılığı yalnızca ekonomik stratejileri değil aynı zamanda jeopolitik planlamaları da etkileyen önemli bir husustur. Özellikle Çin'in küresel ekonomide artan etkisinin, pek çok Avrupa ülkesini güvenlik önceliklerini ikinci plana atmaya ve ekonomik gelecekleri için Pekin ile iş birliği yapmaya yönlendirdiği görülmektedir. Bu atmosferde Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in 5-10 Mayıs arasında gerçekleştirdiği Avrupa ziyareti özellikle küresel jeopolitik ve jeoekonomik rekabetin satranç tahtasında yeni hamleler yapıldığının göstergesi niteliğindedir.

GİRİŞ

Çin devlet başkanı, Çin Komünist Partisi genel sekreteri ve Askeri Komisyon başkanı vasıflarıyla görevini sürdüren Şi Cinping'in 2024'ün ilk yurt dışı ziyaretini Avrupa'ya gerçekleştirmesi, Çin'in dış politika planlamalarında Avrupa'ya verdiği önceliğin bir göstergesi niteliğindedir. Her ne kadar Cinping, 2019'dan beri herhangi bir Avrupa ülkesini ziyaret etmemiş olsa da son iki yılda üst üste Çin'e ziyaretler düzenleyen Avrupalı liderlerin ve AB temsilcilerinin varlığı taraflar arasındaki ilişkilerin karşılıklı temastan yoksun olmadığını göstermiştir. Avrupa'yı "Çin özelliklerine sahip büyük ülke diplomasisinde önemli bir boyut ve Çin modernleşmesi yolunda önemli bir ortak" olarak gördüğünü belirten Şi Cinping'in ziyareti öncesinde devletin resmi yayın organı olan *Halkın Günlüğü* gazetesinde yayımlanan makale de Avrupa'ya verilen önemin ana hatlarını çizmektedir. Bu kapsamda ilgili makalede Çin-Avrupa ilişkilerinin geleceğine dair Pekin'in beklentisi "Birbirine bağlı ve kaotik bir dünyada, Çin ve Avrupa'nın ortak

olarak birlikte çalışmasına ihtiyacı var" şeklinde belirtilirken gerçekleştirilecek olan ziyaret ise "Çin'in Avrupa'ya yönelik büyük bir diplomatik hamlesi" olarak tanımlanmıştır. AB'nin kendi stratejik değerinin farkına vararak çok kutuplu dünyada bağımsız bir kutup olarak kalmaya devam edeceğine dair beklentilerin ifade edildiği metinde "dengeyi sağlayan bir AB" talebinin altı kalın çizgilerle çizilmiştir.¹

Avrupa'dan beklenen tutum ve ziyaret rotasının Fransa, Sırbistan ve Macaristan ülkelerini içermesi özellikle son yıllarda Çin hakkında derin bölünmeler yaşayan Avrupa ülkeleri göz önüne alındığında bu ziyaretin Pekin ile olumlu ilişkiler kurmak isteyen ülkelerle ilişkileri güçlendirmeyi amaçladığını söylemek mümkündür. Zira güvenlik endişeleri ve Rusya-Ukrayna savaşında Pekin'in Moskova'ya destek verdiğine dair iddiaların yanı sıra Avrupa pazarının ucuz Çin malı elektrikli araçlarla doldurulmasına dair tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda Şi Cinping'in stratejik olarak bu ülkeleri tercih ettiği düşünülebilir.

AB İÇERİSİNDEKİ ÇİN ÇATLAKLARI VE FRANSA

AB içerisindeki Çin ayrışmasının ilk kavram-sallaştırması Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un 2023'teki Çin ziyaretinin ardından dile getirdiği "stratejik özerklik" söylemiyle gün yüzüne çıkmıştır. Macron bu söylemiyle Birliğin ABD'den bağımsız olarak ve Tayvan meselesine müdahale etmeden Çin ile ilişkilerinde kendi yolunu çizmesi gerektiğini belirtmiştir.² Buradaki esas konu başta AB içerisindeki 23 NATO üyesi olmak üzere Avrupa ülkelerinin

1 "人民日报图文数据库(1946-2024)", PaperPeople, http://paper.people.com.cn/rmrb/html/2024-04/30/nw.D110000renmrb_20240430_3-01.htm, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

2 "Europe Must Resist Pressure to Become 'America's Followers,' Says Macron", *Politico*, 9 Nisan 2023.

genelinin “Çin tehdidi” uyarısıyla ABD tarafından Çin ile bağlarını kesmeye teşvik edilmesi olmuştur. ABD tarafından dile getirilen bu kavram öncelikle AB içerisinde Çin’e karşı bir *de-coupling* yani ayrışma stratejisini doğurmuştur. İlerleyen süreçte ise gerek Çin’den hızlı bir kopuşun mümkün olmadığına görülmesi gerekse AB içerisinde Çin’e karşı farklı eğilimlerin bulunması nedeniyle bu strateji *de-risking* yani riski azaltmaya dönüştürülmüştür.³ Nitekim bu süreç paralelinde Çin’e sınır çekmek isteyen ülkelerin başta kendi ticaret konseyleri ve Pekin ile çalışmaya istekli lobilerinin bu ülkeyle ilişkilerin geliştirilmesini teşvik etmeleri ise hem ülke bazlı hem de AB bazlı çelişkiler yumağını beraberinde getirmiştir. Bu çelişkili havada geçtiğimiz iki yılda Pekin’e geniş ticari heyetlerle ziyaret düzenleyen AB’nin iki önemli ülkesinin liderleri olan Olaf Scholz ve Emmanuel Macron ise Çin’in kırmızı çizgilerine dokunmaktan imtina eden ticari uzlaşmaya yakın lider portresi çizerek bu ziyaretlerini tamamlamıştır.

2024 içerisindeki Avrupa turunun ilk ziyaret durağı olarak Fransa’yı seçen Şi Cinping, Macron’un stratejik özerklik çıkışıyla oluşturduğu “bağımsız bir AB” rüzgarını da arkasına alarak Fransa Başbakanı Gabriel Attal ve Fransız hükümetinin diğer üst düzey temsilcileri tarafından karşılanmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin 60. yılına denk gelen bu ziyaret kapsamında ikili ve çok taraflı görüşmelerin yanı sıra Çin-Fransa iş konseyleri toplantıları yapılmıştır.⁴ Fransa ziyareti kapsamında gerçekleştirdiği konuşmalarını tarihsel ve kültürel referanslarla süsleyen Şi Cinping,

Fransa’nın Çin ile resmi diplomatik ilişkilere adım atan ilk büyük Batı ülkesi olmasının altını çizerek iki ülke arasındaki ilişkilerin önemine değinmiştir.⁵ İki liderin görüşmelerinde İsrail-Filistin çatışması ve Çin’in Ukrayna krizine ilişkin tutumunun önemli yer kapladığı bilinmektedir. Çin Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan ve iki ülkenin görüşmeler neticesinde uzlaştığı alanların duyurulduğu metinde Filistin hususunda Pekin’in; Filistin’in BM’ye tam üyeliğinin arkasında olduğu, Ortadoğu’da kalıcı barışın sağlanması için

Çin’in Avrupa ile ilişkilerinde AB bazlı merkezi bir stratejiden ziyade ülke odaklı daha bireysel stratejiler yürüteceği öngörülmektedir.

Filistin’e meşru ulusal haklarının iade edilmesini ve iki devletli çözümün yeniden başlatılmasını desteklediği belirtilmiştir.⁶ Görüşmenin paralelinde iki lider tarafından “Ortadoğu’daki Duruma İlişkin Çin-Fransa Ortak Açıklaması” başlıklı bir bildiri yayımlanırken ziyaretten birkaç gün sonra Birleşmiş Milletler’de Filistin’in tam üyeliğinin Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda (BMGK) görüşülmesine dair oylamada her iki ülkenin de olumlu oy kullandığı görülmüştür.⁷ Ukrayna me-

3 “EU-China Relations: De-Risking or De-Coupling-the Future of the EU Strategy Towards China”, European Parliament, (Mart 2024), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754446/EXPO_STU\(2024\)754446_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754446/EXPO_STU(2024)754446_EN.pdf), (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

4 “Xi Jinping Attends the Closing Ceremony of the Sixth Meeting of the China-France Business Council with Emmanuel Macron and Delivers Remarks”, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 7 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240507_11300608.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

5 “Toast By H.E. Xi Jinping, President of the People’s Republic of China At the Welcoming Banquet Hosted By H.E. Emmanuel Macron, President of the French Republic”, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 7 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240507_11293824.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

6 “Remarks by H.E. Xi Jinping, President of the People’s Republic of China At the Joint Meeting with the Press with H.E. Emmanuel Macron, President of the French Republic”, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 7 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240507_11293718.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

7 “China-France Joint Statement on the Situation in the Middle East”, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 7 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240507_11300623.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

selesinde ise Çin'in Rusya'ya Ukrayna savaşında kullanılabilecek çift kullanımlı teknolojik ürünler sattığına dair iddialar tüm Avrupa ülkelerinin kanını dondururken Çin ise bu iddiaları kabul etmediğini beyan ederek Ukrayna krizini üçüncü bir ülkeyi günah keçisi ilan etmek, karalamak ya da yeni bir eski savaşı körüklemek için kullanma girişimlerine karşı çıktığının altını çizmiştir. İki ülkenin uzlaştığı diğer noktalar ise sırasıyla Macron'un gelecekteki Çin ziyareti, iki ülkenin tarım-gıda, finans ve diğer sektörlerdeki iş birliğini genişletme, havacılık, uzay ve sivil nükleer enerji gibi alanlarda ortak araştırma-geliştirme (Ar-Ge) ve inovasyonu ilerletme yönündeki ortak kararı, iki halk arasındaki iş birliği ve değişimin artırılmasına dair yürütülecek politikalar, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik ve yapay zekanın küresel yönetiminin yanı sıra uluslararası finansal sistemin reformu alanlarında iş birliğinin geliştirilmesi olarak belirtilmiştir. Bu ortak kararların yanı sıra Şi Cinping, sınır ötesi seyahati daha da teşvik etmek amacıyla kısa süreli vize muafiyeti politikasını Fransa'nın da içinde bulunduğu on iki ülke için genişletmeye karar verdiklerini de duyurmuştur.

AB'NİN GELECEĞİNDEKİ ÇİN ÇELİŞKİLERİ

Fransa'yı diğer ziyaret duraklarından ayıran en önemli husus ise bu ziyaretin bir diğer konduğu olan Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'dir. Genellikle AB içerisinde Çin'e mesafeli görüşlerin safında yer alan Von der Leyen'in katılımı Fransa ziyaretini iki ülke diplomasisi boyutundan alarak AB boyutuna taşımıştır. Bu noktada ziyaretten bir-iki hafta önce Çin'i ziyaret eden ancak ziyaret esnasında AB'nin normatif değerleri olan insan hakları, demokrasi ve özgürlük gibi kavramlara değinmeyen ve *de-risking* kavramını konuşmalarına

dahil etmeyen Scholz'un da Fransa'daki toplantıya davet edildiğini ancak katılmadığını belirtmek önemlidir.⁸ Von der Leyen, Cinping ve Macron'un bulunduğu üçgen diplomasi masasında AB-Çin ilişkilerinin geleceği konuşulmuş ve uyumsuzluk noktalarına değinilmiştir. Yaptığı açıklamada Çin'in elektrikli araç ve çelik endüstrilerine yönelik sübvansiyonlarının neden olduğu "piyasa bozucu eylemleri" hedef alan Von der Leyen bunların Avrupa'nın sanayisizleşmesine neden olacağını belirterek Çin'in kapasite fazlası ve düşük fiyatlı ürünlerini AB'ye satması nedeniyle Birliğin pazar dengesinin bozulma riskinin altını çizmiştir. Çin'in şu anda kendi zayıf iç talebi nedeniyle sattığından daha fazlasını büyük sübvansiyonlarla ürettiğinin altını çizen Von der Leyen'in toplantı esnasında Şi Cinping'e, Avrupa'nın ekonomisi ve güvenliğini korumak için gereken zor kararları vermekten çekilmeyeceğini belirttiği vurgulanmaktadır. Çin Dışişleri Bakanlığı tarafından ilan edilen görüşme metninde Von der Leyen'in Çin'e sunduğu çekinceler karşısında Şi Cinping'in karşılaştırmalı üstünlük veya küresel pazar talebi açısından "Çin'in kapasite fazlası sorunu" diye bir şeyin varlığını kabul etmediği belirtilmiştir. Görüşmenin uzlaştırıcı koltuğunda oturan Macron'un ise tüm aktörler için eşit oyun alanı gerektiğini ve AB-Çin diyalogunun artık her zamankinden daha önemli olduğunu vurguladığı bilinmektedir.⁹

Şi Cinping'in Fransa ziyaretinde basına verilen tüm görkemli karşılamalar, kar altında Güney Fransa'daki köylülerle verilen pozlar ve lider-

8 "The Federal Chancellor's Visit to China", Bundesregierung, 16 Nisan 2024, <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/scholz-trip-to-china-2271576>, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

9 "President Xi Jinping Holds China-France-EU Trilateral Leaders' Meeting with French President Emmanuel Macron and European Commission President Ursula von der Leyen", Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 6 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240506_11293488.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

ler tarafından yapılan açıklamaların gölgesinde dikkat çeken bazı hususlar mevcuttur. Bunlardan ilki Çin'in Avrupa'ya yöneliminde Macron'un politik çıkışlarının Çin motivasyonunu etkilemesidir. Şi Cinping'in ziyareti öncesinde de ziyaret esnasındaki konuşma metinlerinde de AB'nin bağımsızlığı ve dengede olmasının gerekliliği kalın harflerle işaretlenmiştir. Çin ile ABD arasında kalan AB ülkelerinin tercih edeceği güzergah kendi içlerinde farklılık göstermekle birlikte Fransa ve Almanya için bu sürecin en azından kısa vadede ticari kapasitenin artırılması amacıyla orta yolcu bir çizgi izlemek şeklinde uygulanacağı görülmektedir. Bu noktada aynı zamanda NATO üyesi olan bu ülkelerin askeri kanatlarının ilettiği ikazların siyasi kanatlar tarafından dinlenmemesi ilerleyen süreçte yeni bir kriz ihtimalini de barındırmaktadır. Nitekim Scholz'un bahar havasındaki Çin ziyaretinin ardından Alman istihbaratının Çin faaliyetlerine yönelik halka açık toplantılar düzenlemesi, NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in Almanya'yı ziyaret etmesi ve NATO jeopolitiği ile siyaset arasında denge politikasına oynayan üyeleri eleştirmesi bu durumun küçük çaplı örnekleri olarak kabul edilebilir. Bu kapsamda AB'nin bu iki önemli üyesinin ABD ile Çin arasında yeni bir stratejiye yöneldikleri açıkça görülmektedir. Bunun geleceğini ise zaman gösterecektir.

ÇELİK DOSTLUĞUN GÖLGESİNDE SİRBİSTAN ZİYARETİ

Fransa'nın ardından Şi Cinping'in ikinci durağı Sırbistan olmuştur. Burada Fransa'dan farklı olarak devletin en üst düzeyini temsil eden Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic tarafından yapılan görkemli karşılama ve 15 bin kişilik halk kitlesi iki ülke arasında tanımlanan "çelik

dostluk"un görsel bir resmini çizmiştir. Pekin için Sırbistan'ın başlıca önemi bir Avrupa ülkesi olmasıdır. Sırbistan bu yönüyle Pekin açısından, Çin ile Avrupa ülkeleri arasında dostane ilişkiler için AB'ye bir model sağlamaktadır. Kuşak-Yol Girişimi'ne dahil olan ilk Avrupa ülkelerinden biri olan Sırbistan'ın kalkınması için Çin kilit pozisyonda yer almaktadır. İki ülke arasında ticaret son on yılda sekiz kat artmış ve bu süreç Pekin'in Belgrad'ın en büyük iki dış alacaklısından biri olması neticesini de beraberinde getirmiştir.¹⁰ Geçtiğimiz yıl iki ülke arasında imzalanan serbest ticaret anlaşmasının 1 Temmuz'da yürürlüğe girmesiyle Sırbistan, Çin'in Orta ve Doğu Avrupa'daki ilk serbest ticaret ortağı olacaktır. Ekonomik ilişki-

AB'nin iki önemli üyesi Almanya ve Fransa'nın ABD ile Çin arasında yeni bir stratejiye yöneldikleri açıkça görülmektedir.

lerin ötesinde Sırbistan, NATO'ya mesafeli ve Rusya ile bağlarını kuvvetlendiren bir ülke olması hasebiyle Çin ile paralel bir politik çizgi izlemektedir. Nitekim Şi Cinping'in ziyaretinin 1999'da NATO uçaklarının Çin Büyükelçiliğini vurduğu tarihe denk getirilmesi ziyaretin zamanlamasının manidarlığını göstermektedir. Şi Cinping, Sırbistan basını için kaleme aldığı köşe yazısında bu durumu "Yirmi beş yıl önce bugün NATO'nun Yugoslavya'daki Çin Büyükelçiliğini yüzüstüce bombaladığını unutmamalıyız" şeklinde belirtirken liderler arası görüşmede yaptığı konuşmada "Çin halkı barışa değer veriyor ancak böylesine trajik bir tarihin tekrerrür etmesine asla izin vermeyeceğiz. Yurttaşlarımızın kanıyla şekillenen Çin-Sırbistan dostluğu, Çin ve Sırp halklarının

10 为世界提供更多稳定性，为发展提供更多推动力，Paper People, http://paper.people.com.cn/rmrb/html/2024-04/30/nw.D110000renmr_20240430_1-01.htm, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

ortak hafızasında kalacak ve bize büyük adımlarla ilerlememiz için ilham verecektir” şeklinde ifade ederek ortak NATO karşılığını iki ülke ilişkilerinin pozitif eğilimi ile birleştirmiştir.¹¹

İki ülkenin sahip olduğu toprak anlaşmazlıkları ayrı bir uzlaş zemininin daha kurulmasına ortam sağlamaktadır. Vucic basına açık görüşme esnasında dünyada tek bir Çin'in olduğunu ve Tayvan'ın da Çin toprağı olduğunu belirtirken Çin Dışişlerinin görüşmeye dair yayımladığı raporda Pekin'in de Sırbistan'ın Kosova meselesinde egemenlik ve toprak bütünlüğünü koruma çabalarını desteklediği ifade edilmiştir.¹² İki ülke arasındaki ilişkilerin seyri ekonomik ve politik motivasyonlarla ilerlerken Şi Cinping'in ziyaretinin neticesinde iki hükümet arasında kültür, spor, bilim ve teknoloji gibi dallarda 28 ayrı belgeye imza atılmıştır. Ayrıca iki ülke arasındaki ilişkilerin “kapsamlı stratejik ortaklık” seviyesinden “ortak gelecek” seviyesine yükseltilmesini sağlayan “Kapsamlı Stratejik Ortaklığın Derinleştirilmesi ve Yükseltilmesi ile Yeni Dönemde Ortak Geleceğe Sahip bir Çin-Sırbistan Topluluğu İnşa Etmeye İlişkin Ortak Bildiri”ye imza atılmıştır. Sırbistan ziyareti bu üç durak arasındaki en görkemli karşılaşmaya sahip ziyaret olarak görülse de çıktıları bağlamında kısıtlı kaldığı fark edilmektedir. Bu durumun esas etkeninin Çin'in Avrupa'ya yayılım üssü olarak Sırbistan yerine AB üyesi Macaristan'ı tercih etmesi ve Sırbistan'ın yatırımlar bağlamında zengin bir lokasyon olarak görülmemesi olarak düşünülebilir. Çin açısından bir AB açılımından bahsedilmesi için bunun aynı zamanda bir atılım olması elzemdir. Pek çok yatırım projesinin hali-

hazırda yürütüldüğü ve Çin'in liderliğinde ilerleyen fiili ticaret bağlarının bulunduğu bir Belgrad yerine içerisinde ciddi potansiyelleri barındıran ve Kuşak-Yol Girişimi için stratejik bir kavşakta bulunan Budapeşte görünen o ki Pekin'e daha çekici gelmektedir.

ÇİN'İN AVRUPA AÇILIMINDA MACARİSTAN'IN YERİ

Çin'in 2013'te ilan ettiği Kuşak-Yol Girişimi yatırımları başta küresel güney olmak üzere tüm dünyada ilgiyle karşılanmıştır. Bu yatırımların Avrupa'ya ilk girişinin İtalya ve Yunanistan üzerinden olduğu görülmektedir. Özellikle 2008'den itibaren bu yatırımların Avrupa'ya açılmasındaki Truva atı olarak görülen Pire Limanı'nın on yıl içerisinde yüzde 60'ından fazlasının Çin devletine bağlı COSCO'ya ait olması bilhassa Atlantik cephesinin Yunanistan-Çin ilişkilerini sorgulamasına neden olmuş ve bu durum Atina-Pekin ilişkilerinin seyrini olumsuz etkilemiştir.¹³ Aynı süreçte Çin'in Avrupadaki liman ve altyapı yatırımları mercek altına alınırken aynı zamanda Washington tarafından vurgulanan Çin tehdidi algısı, farklı stratejik hedefleri için ABD müttefikliğine ihtiyaç duyan Yunanistan'ın Çin ile arasına mesafe koymasına neden olmuştur. Pekin'in ise kalkınma hedefleri için AB olmadan bir planlamanın mümkün olmadığını bilmesi yeni Avrupa açılımı ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu açılımda ihtiyaç duyulan yeni Truva atının Macaristan olduğu pek çok uzman tarafından dile getirilmektedir.

Şi Cinping'in son durağı olan Macaristan gerek AB içerisinde Rusya ve Çin'e karşı nispeten orta yolcu bir eğilim göstermesi gerek Çin'in

11 “May the Light of Our Ironclad Friendship Shine on the Path of China-Serbia Cooperation”, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 7 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240507_11300618.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

12 “President Xi Jinping Holds Talks with President Aleksandar Vučić of Serbia”, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 8 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240508_11301410.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

13 Dimitrios Strokos, “Head of the Dragon or ‘Trojan Horse’?: Reassessing China-Greece Relations”, *Journal of Contemporary China*, Cilt: 32, Sayı: 142, (2023), s. 602-619.

yenilenebilir enerji, güneş panelleri ve elektrikli otomobiller tarzı ilgi gören yatırımlarının sergilenebileceği potansiyel bir pazar olması gerekse sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle Çin için değeri her geçen gün artan bir aktördür. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2023'te 13 milyar doları aşarken Çin'in Macaristan'daki doğrudan yatırımını 7,6 milyar avroya ulaştırmıştır. AB kendi pazarını kaplayan Çin'in ucuz elektrik araçlarıyla nasıl başa çıkacağını düşünürken Macaristan, Çin ile artan ticari ilişkisinde kendisini elektrikli araçlar için bir merkez olarak konumlandırmayı amaçlamaktadır.¹⁴ Bu kapsamda 2023'te elektrikli araç üreticisi BYD, Macaristan'ın Szeged kentinde Sırbistan sınırına yakın bir binek otomobil fabrikasının inşasını duyurmuştur.¹⁵ Temmuz'da AB dönem başkanlığını devralacak olan Macaristan, Şi Cinping'in gözünde AB'nin dönüşümünü ve Çin-AB ilişkilerinin gelişimini sağlayabilecek bir aktör vasfındadır. Şi Cinping'in Macaristan ziyaretinde konuşma yapan Viktor Orban'ın kullandığı ifadeler de Pekin'in bu beklentiye girmesinin altını dolduracak niteliktedir. Söz konusu konuşmasında Orban Macaristan'ın kapasite fazlası ve *de-risking* kavramlarına katılmadığını ve Çin ile iş birliğini derinleştirme motivasyonunun değişmeyeceğini belirterek Pekin'in küresel girişimlerine verdiği desteği dile getirmiştir.¹⁶ Macaristan ziyareti kapsamında "Çin-Macaristan İlişkilerinde Altın Yolculuğa Çıkıyoruz" başlıklı bir makale kaleme alan Şi Cinping ise 75. yılına giren iki ülke ilişkilerinde yatırım, altyapı, finans, yeni enerji ve telekomünikasyon teknolojisi gibi

alanlarda sonuç odaklı iş birliğini derinleştirme yönündeki motivasyonunun altını çizmiştir. Macar basınında yayımlanan makalesinde özellikle NATO ve AB'ye rağmen Macaristan'ın bu derece ortada duran bir ülke olmasını takdir ederek iki ülke ilişkilerinin tarihsel ve kültürel motivasyonlarına dikkat çekmiştir.¹⁷

Çin'in, Avrupa'ya yayılım üssü olarak Sırbistan yerine Macaristan'ı yatırımlar bağlamında zengin bir lokasyon olarak tercih ettiği görülmektedir.

Görüldüğü üzere Çin-Macar ilişkilerinde kalkınma yatırımlarının ayrı bir yeri bulunmaktadır. Çin bu bağlamda artan ilişkilerin Ortadoğu ve Avrupa ülkeleriyle iş birliğine emsal olacağına inanmaktadır. Bu doğrultuda Macaristan-Sırbistan Demir Yolu Projesi, Kuşak-Yol Girişimi kapsamında yürütülen bir amiral gemisi projesidir. Aynı zamanda Çin-Avrupa Demir Yolu Ekspresi ve Çin-Avrupa Kara-Deniz Ekspres Hattı görüşme esnasında geliştirilmesi yönünde uzlaşmaya varılan diğer projelerdir. Şi Cinping, Macaristan'ın Doğu'ya açılma stratejisinin Kuşak-Yol Girişimi ile uyumlu olduğunu belirtmiş ve bunun iki ülkenin kalkınma yolunda aynı hedefleri izlediği yönünde bir gösterge olduğunu vurgulamıştır. Bu kapsamda yapılan ziyaretin iki farklı çıktısı bulunmaktadır. İlk olarak iki ülke arasında ticaret, kültür, turizm, enerji ve medya gibi alanları içeren on sekiz iş birliği belgesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır. İkinci olarak ise iki ülke ilişkilerinin bir üst seviyeye yükseldiğini belirten "Çin Halk Cumhuriyeti ile Macaristan Arasında Yeni Dönem için Her

14 "为世界提供更多稳定性，为发展提供更多推动力".

15 "BYD to Build a New Energy Passenger Vehicle Factory in Hungary for Localised Production in Europe", BYD, 22 Kasım 2023, www.byd.com/eu/news-list/BYD_to_Build_A_New_Energy_Passenger_Vehicle_Factory_in_Hungary_for_Localised_Production_in_Europe.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

16 "Xi Jinping Holds Talks with Prime Minister Viktor Orbán of Hungary", Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 10 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240512_11303442.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

17 "Embarking on a Golden Voyage in China-Hungary Relations", Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 8 Mayıs 2024, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202405/t20240508_11301077.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2024).

Yönüyle Kapsamlı Stratejik Ortaklık Kurulmasına İlişkin Ortak Açıklama” yayınlanmıştır. Böylece Çin, Macaristan’ı her koşulda kapsamlı stratejik ortak şeklinde niteleyerek diğer aktör olan Pakistan ile aynı konuma getirdiğini ilan etmiştir. Bu ise bir Avrupa ülkesinin Çin ile kurduğu en yüksek ortaklık düzeyi olmuştur.¹⁸

SONUÇ

Çin’in küresel sistemde dikkat çeken bir aktör olması, Çin Devlet Başkanı Şi Cinping’in attığı her adımın dikkatle takip edilmesine ortam sağlamaktadır. Daha önce Suudi Arabistan ziyaretiyle Ortadoğu açılımını başlatan Şi Cinping burada kurduğu diplomasi masalarıyla adından uzun süre söz ettirmiştir. Benzer şekilde Şi Cinping’in beş yıl aradan sonra gerçekleştirdiği Avrupa ziyareti, Çin dış politikasında yeni bir proaktif adımın habercisi olarak görülebilir. Bu noktada risk almayı sevmeyen Pekin yönetiminin Paris’ten gelebilecek herhangi bir olumsuzluğu telafi edebilecek kuvvette Sırbistan ve Macaristan ziyaretlerini planladığı görülmektedir.

Pek çok uzman tarafından Scholz’un pozitif havada geçen Pekin ziyaretinin ardından Macron’un durumu dengelemek amacıyla Pekin’i soğuk bir atmosferde ağırlayacağı beklenirken Macron’un bu beklentileri tersine çevirmesi dikkat çeken bir husus olmuştur. Avrupa ziyareti kapsamında gidilen ülkelerin tamamında, Filistin meselesiyle ilgili Çin’in pozisyonu ve Ukrayna meselesiyle ilgili Çin’in masumiyetinin altının özellikle çizildiği görülmektedir. Aynı zamanda kalkınma yatırımları, yenilenebilir enerji ürünleri, elektrikli araçlar ve yeşil dönüşümde Çin’in sahip olduğu kapasitenin özellikle vurgulandığı ve böylece Avrupa ülkelerinin Çin yatırımlarına kayıtsız şartsız kapılarını açmak için ikna edilme-

ye çalışıldığı görülmektedir. Yapılan ziyaretlerde dikkat çeken bir diğer husus ise gidilen ülkelerin tamamında anlaşma maddesi olarak Pekin’in bu ülkelerden daha fazla tarım ürünü alacağını teyit etmesidir. Bu durum ironik biçimde Avrupa’nın Çin’in gıda pazarına dönüştüğüne yönelik çıkarımları akla getirmektedir.

Şi Cinping’in Von der Leyen ile görüşmesinde masada kalan kapasite fazlası üretim temalı konular görünen o ki Çin’in yok saymaya devam edeceği başlıkları içermektedir. Bu kapsamda ilerleyen süreçte Çin’in Avrupa ile ilişkilerinde AB bazlı merkezi bir stratejiden ziyade ülke odaklı daha bireysel stratejiler yürüteceği öngörülmektedir. Nitekim böyle bir uygulamanın Pekin ile ilişkilerinde araya mesafe koyan Baltık ve bazı Orta Avrupa ülkeleri düşünüldüğünde Çin’e sunacağı rahatlık tartışmasıdır. Her ne kadar görüşmeler esnasında çok dile getirilmemiş olsa da Çin’in 5G teknolojisi ve Huawei yatırımları Avrupa için aktif bir güvenlik çelişkisi meydana getirmektedir. Çin, Avrupa’da planladığı yatırımlarına engel koyulmamasını isterken AB ülkeleri ise kritik altyapılarında potansiyel Çin varlığının ileride oluşturabileceği riskleri öngörmeye çalışmaktadır. Bu duruma ek olarak Macaristan’ın Çin ile ilerlettiği ilişkiler gelecekte AB için yeni sorunların türeme riskini saklı tutmaktadır.

Bu kapsamda içinde bulunduğumuz süreçte bu ülkelerin güvenlik ve ekonomik öncelikler bağlamında bir Çin ikilemiyle karşı karşıya gelmeleri kaçınılmazdır. AB üye ülkeleri tarafından bugün yapılan seçimlerin gelecekte nasıl bir atmosfer oluşturacağını öngörmek zor olsa da önceki yıllara nazaran önemli AB üyesi ülke liderlerinin artık Çin ile ilişkilerinde daha pragmatist önceliklere dayanan politikalar yürütmeye niyetli olduklarını söylemek mümkündür. Bu kapsamda Çin-AB ilişkilerinin geleceğini iki ayrı masada sunulan ekonomik ve güvenlik odaklı reçetelerin belirleyeceğini vurgulamak yerinde olacaktır.

¹⁸ Tom O’Connor ve Shea Donovan, “With World’s Eyes on Beijing, Here’s How China Ranks Relations Across Globe”, *Newsweek*, 16 Şubat 2022.

Şİ JİNPİNG'İN AVRUPA ZİYARETİ YENİ BİR AÇILIMIN HABERCİSİ Mİ?

DİREN DOĞAN

SETA | ANALİZ

21. yüzyıl önceki çağın karmaşık dinamiklerinden kaynaklanan mirası taşıyarak ilerlerken mevcut küresel sistem de yükselen farklı güç merkezleri, değişen jeopolitik rekabet alanları ve yaşanan ekonomik sarsıntılarla akıbetini daha fazla sorgulamaktadır. Söz konusu güç merkezlerinden ikisini oluşturan Çin ve AB arasındaki ilişkiler gerek dünyanın ilk üç ekonomisinden ikisini temsil etmeleri gerekse Asya'nın yükselişiyle artan Doğu-Batı veya Asya-Avrupa rekabetinin iki tarafında yer almaları nedeniyle oldukça dikkat çeken iki aktörün ilişkisidir.

İki tarafın daha geniş kapsamda Çin ve Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu karşılıklı bağımlılığı yalnızca ekonomik stratejileri değil aynı zamanda jeopolitik planlamaları da etkileyen önemli bir husustur. Özellikle Çin'in küresel ekonomide artan etkisinin, pek çok Avrupa ülkesini güvenlik önceliklerini ikinci plana atmaya ve ekonomik gelecekleri için Pekin ile iş birliği yapmaya yönlendirdiği görülmektedir. Bu atmosferde Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in 5-10 Mayıs arasında gerçekleştirdiği Avrupa ziyareti özellikle küresel jeopolitik ve jeoekonomik rekabetin satranç tahtasında yeni hamleler yapıldığının göstergesi niteliğindedir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL